

В.І. Баранов, Т.А. Бобровський, С.В. Карлов

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСЕЛЕННЯ МАРІАМПОЛІС У 2009 р.

The first season of research of mediaeval settlement Mariampolis (Bakhchisaray) is described. The Early Mediaeval structure of possibly manufacturing function with a big cob stove was partially researched and a large set of artifacts of the Mediaeval Age was collected.

У 2009 р. експедиція Інституту археології НАН України спільно з Бахчисарайським історико-культурним заповідником (керівник В.І. Баранов) здійснила дослідження на території середньовічного поселення кримських греків Маріамполіс. Воно займає круті північно-східні схили балки Майрум-Дере біля південно-західного підніжжя печерного міста Чуфут-Кале.

Точні розміри поселення та межа з середньовічним монастирем Святого Успіння, розташованим на протилежному схилі балки, не відомі. Археологічні роботи на території поселення майже не провадили і до розкопок 2009 р. ні стратиграфічна ситуація, ні глибина шару не були достеменно відомі.

Таким чином, роботи 2009 р. мали кілька цілей — дослідити стратиграфічну ситуацію, хронологічні та топографічні межі поселення і встановити межу між поселенням та монастирем. З цією метою був закладений розкоп розмірами 5×9 м і завглибшки до 2,5 м, незначну прирізку до нього та шість шурфів розміром 2×2 м та завглибшки до 2,2 м (по лінії будівництва паркану сучасного монастиря). Невеликі роботи здійснені також у двох печерах, які, ймовірно, входили до монастиря Святого Успіння.

Розкоп закладено на стрімкому схилі балки (кут схилу більше, ніж 30°), орієнтованому зі сходу на захід. Ще до початку робіт була помітна стіна, яка виходила на поверхню. В подальшому з'ясувалося, що стіна була кріпідною, за якою починалася штучна тераса. Кре-

піда складена з різновеликих (від $0,2 \times 0,2$ м до $0,9 \times 0,6$ м) грубо оброблених каменів на багновому розчині. Ширина її $0,6\text{—}0,9$ м. До неї примикала стіна-контрфорс завширшки $0,4\text{—}0,6$ м. В кріпіді на досить невеликій ділянці простежено шість будівельних горизонтів з різною кладкою. Південно-східна частина стіни-кріпіді складена з ретельно оброблених каменів (зовнішня поверхня оброблена зубаткою) на глиняно-вапняному розчині, що різко виділяє її на тлі інших ділянок. Тут був розрив для брами завширшки 1,8 м. Ймовірно, це був

Рис. 1. Маріамполіс, об'єкти

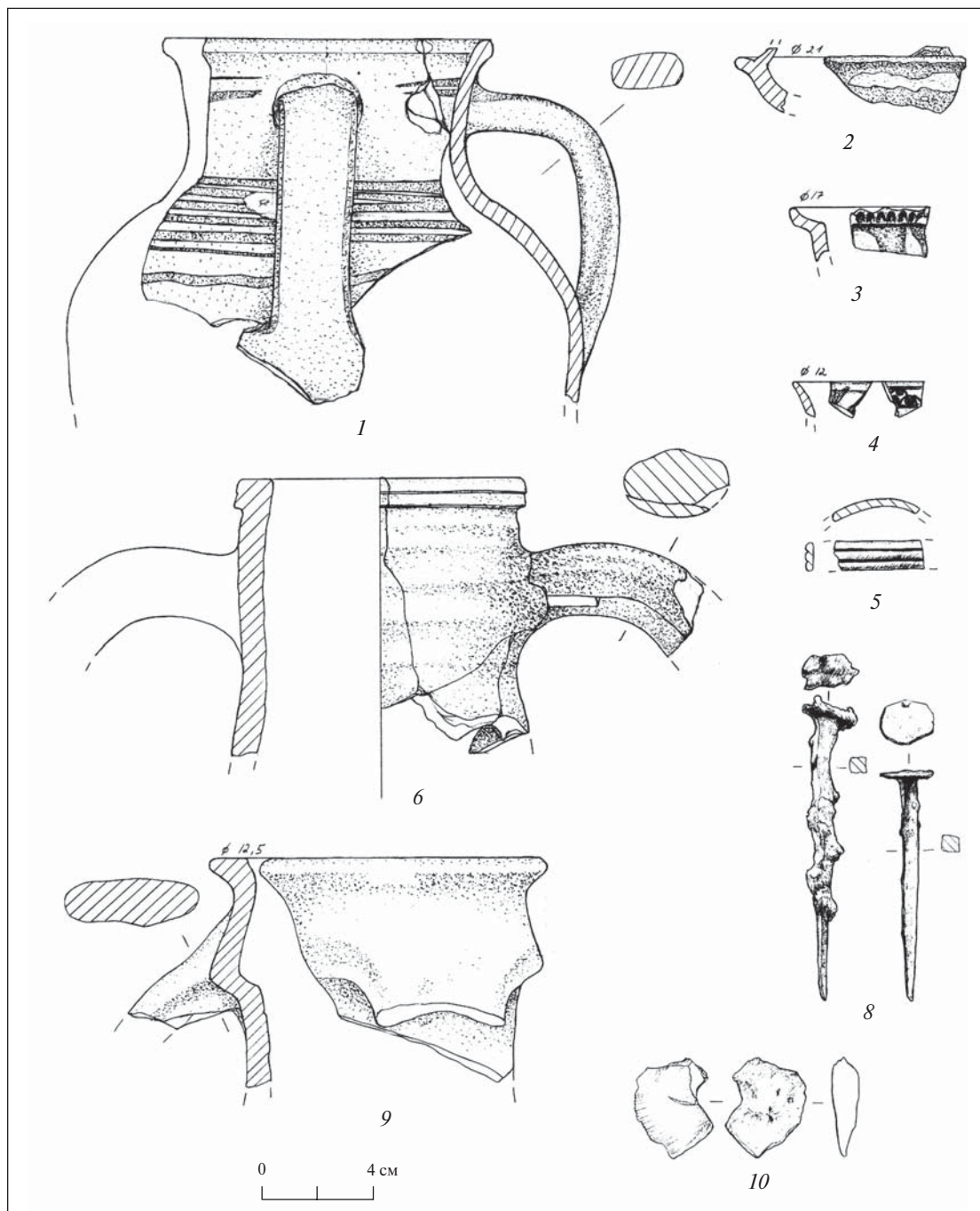

Рис. 2. Маріамполіс, речові знахідки

один із в'їздів на територію поселення, хоча не можна виключати, що споруда відноситься до монастирських будівель. Час функціонування брами за археологічним матеріалом можна датувати XVII—XVIII ст., але час її будівництва поки що не встановлено.

До стіни-крепіди з північно-східного боку панцир-в-панцир примикала ще одна, раніша, завширшки близько 0,8 м, за якою починалася штучна тераса (рис. 1, 1). На терасі зафіксовано приміщення, вірогідно, виробничого характеру. Воно складалося з двох стін, що за-

ходили під ранішу крепіду і, таким чином, давніші за неї (рис. 1, 2). Вірогідно, терасу підтримувала ще одна стіна-крепіда, що не вціліла (була розібрана при будівництві пізніших крепід на цьому місці). Стіни складені з бутового каменю (розмірами до 0,2 × 0,2 м) на багновому розчині. Ширина однієї стіни близько 0,4 м, ширину іншої не встановлено, оскільки досліджено лише її внутрішній панцир, а зовнішній лишився в борту розкопу. Відстань між стінами близько 1,6—1,8 м. Тут простежена частково вціліла кам'яна вимостка. На ній знаходиться

ся велика піч діаметром близько 1,6 м. Нижня частина печі зроблена з каменів, поставлених на ребро, склепіння — з глини. Фактично вона займає весь простір між двома стінами. Ймовірно, приміщення збудували спеціально для неї. Розміри печі й окремішність приміщення вказують на виробничий характер, але оскільки піч повністю не досліджено (вона лишилася у північно-східному борту розкопу), відповідь на запитання про їхнє призначення дадуть лише подальші розкопки. Матеріали, знайдені між двома стінами, вказують на досить ранню дату комплексу. Зокрема, тут були знайдені фрагменти причорноморських амфор і кухонного посуду групи Тау-Кипчак, що, разом з відсутністю високогорлих глеків, вказує на дату — кінець VII — перша половина IX ст.

Слід зазначити, що на розкопі вдалося дійти до материка лише на одній ділянці. В південному куті розкопу, де культурний шар найтонший, був закладений шурф розміром 2 × 2 м та завглибшки до 1,2 м. В ньому зафіксовано намівний шар, що утворився до того, як була побудована тераса і найраніша кріпідка. Тут виявлено лише ліпну чорнолощену кухонну кераміку, ймовірно таврського часу.

На південний захід від стіни-кріпідки після її руйнації утворився намівний шар, який попри те, що утворювався на найпізнішому етапі, фактично дає хронологічний зріз меж існування середньовічного поселення. Найраніші матеріа-

ли представлені окремими виробами з кременю, вірогідно середньопалеолітичної доби. В цьому шарі знайдено також окремі фрагменти чорнолощеної кухонної кераміки. Значно більше керамічних виробів ранньосередньовічної доби — амфори типу Делакеу (рис. 2, 6), LRA 1, АДСВ 5, причорноморського типу класу 36, можливо амфори з перехватом (рис. 2, 9), кухонний посуд групи Тау-Кипчак. Привертає увагу відсутність високогорлих глеків та пізнішої кераміки до XIV ст. Водночас досить велика група кераміки, монет і металевих виробів датується XIV—XVIII ст. (рис. 2, 1—5, 7, 8). Це, насамперед, фрагменти полив'яних тарілок, глеків з рейкоподібними вінцями, ізнікська кераміка типу Мілет, кютахські напівфаянси, срібні та мідні монети Кримського ханства, золота прикраса роботи кримськотатарської ювелірної школи.

Невеликі роботи здійснені також у печерних спорудах, які, ймовірно, відносяться до монастиря Святого Успіння. Тут досліджено незначний культурний шар, який датується пізньосередньовічним часом. Серед знахідок слід виділити фрагмент мідного ланцюжка та незначні уламки кераміки.

На північний схід від розкопу по лінії будівництва паркану сучасного монастиря було закладено шість шурфів розміром 2 × 2 м та завглибшки до 2,5 м. В жодному з них культурний шар не зафіксований, що свідчить про північно-східні межі середньовічного поселення Маріамполіс.

